

Felsefenin ana konuları **varlık, bilgi ve değer (ahlak ve sanat)** olmak üzere üç grupta toplanabilir. Varlık ve bilgi konularını incelemiştik. Değerler alanında ise ilk olarak ahlak konusunu ele alacağız.

Genel olarak ahlak insanların kendisine göre yaşamlarını düzenledikleri ilkeler, kurallar topluluğudur. Ahlak sayesinde davranışlarımız hakkında iyi-kötü gibi değerlendirmeler yaparız.

Ahlak felsefesi (etik) ise genel olarak ahlaktan farklıdır. Etik (ahlak felsefesi) felsefeye özgü yöntem ve tekniklerle ahlak alanını ele alan felsefenin bir alt dalı durumundadır. Ahlakın özünü, ilkelerini araştırır. Ahlaklı olmanın ne olduğu üzerinde durur. Bu alandaki problemlere deney ve gözleme başvurmadan akıl kaynaklı çözümler arar.

Ahlak Felsefesinin Temel Kavramları

İyi-Kötü: İyi ya da iyilik ahlak felsefesinin temel kavramıdır. Etik için "iyi" ahlakça değerli olandır. Ne var ki bu da kişiden kişiye değişmektedir.

Özgürlük: Bireyin kendi iradesi ile birinden birini bilinçli olarak seçmesidir. Özgürlüğün olabilmesi için şu 3 koşul sağlanmalıdır.

1. Birey dış etkiden uzak kendi iradesi ile karar vermeli
2. Bu kararı verirken bilinçli olmalı. Yani normal zekâ ve kişiliğe sahip bilinçli olmalı. Örneğin; akıl hastaları bilinçsizdir. Bu nedenle davranışlarında özgür sayılmazlar.
3. Birey kararını verirken "seçme" olmalı. Birden fazla seçenek olmalı. Yoksa bireyin karşısında tek bir seçenek varsa bu özgürlük olmaz. Örneğin; bir ilköğretim okuluna yazılacak öğrenci bulunduğu bölgede sadece bir okul varsa okulunu seçerken özgür sayılmaz.

Sorumluluk: Bireyin tutum ve davranışlarının sonuçlarını üstlenmesidir. Yine sorumluluğun üstlenilebilmesi için kişi davranışı kendi iradesi ile ve bilinçli olarak yapmalıdır.

Erdem: Kişinin sürekli ahlakça "iyi" görülen davranışlara yönelmesidir.

Vicdan: İnsanda iyi ile kötüyü ayıran yeti bir tür içsel sestir.

Ahlak Yasası: Uyulması ahlak açısından gerekli olan kurallardır.

Ahlaksal Karar: Ahlak yasalarına uygun olan karardır.

Ahlaksal Eylem: Bireyin ahlak yasasına uygun olarak gerçekleştirdiği eylemdir.

Ahlak Felsefesinin Temel Soruları

Ahlak felsefesinin yanıt aradığı başlıca ahlakla ilgili sorular şunlardır:

- Ahlaksal eylemin bir amacı var mıdır?
- İnsan ahlaksal eylemde bulunurken özgür müdür?
- Ahlak yargılarını din ve bilimin yargılarından ayıran özellikler nelerdir?
- Tüm insanların ortaklaşa benimseyebilecekleri evrensel ahlak yasaları var mıdır? v.b.

1. Ahlaki eylemin bir amacı var mıdır?

Ahlak filozofları ahlaksal eylemin bir amacının olduğunda birleşmişler, fakat bu amacın ne olduğu konusunda birleşememişlerdir.

Sokrates ve Platon: Mutluluktur. Mutluluğun koşulu bilgiyle temellenen erdemdir.

Hedonizm (Aristippos ve Epiküros): Mutluluktur. Mutluluğun koşulu hazdır.

Faydacılık (Bentham ve Mill): Mutluluktur. Koşulu faydadır.

Demokritos: Mutluluktur. Mutluluğun koşulu düzenli, uyumlu ölçülü bir yaşam ve akla uygun davranışlardır.

İ. Kant ise ahlaksal eylemin amacının mutluluk değil ödev olduğunu ileri sürer. Daha önceki görüşlere karşı çıkar. Bu cevaplara evrensel ahlak yasası konusunda yer verilecektir.

2. Kişi ahlaki eylemde bulunurken özgür müdür?

İnsan ahlaksal bir karar alırken, bir davranışta bulunurken bu kararı özgür olarak mı alır? Yoksa çeşitli dış faktörlerin etkisinde kalmakta mıdır? Bu soruya verilen cevapları 3 grupta toplayabiliriz.

İndeterminizm: Kişi ahlaksal eylemde bulunurken özgürdür.

- *Psikolojik Kanıt*: İnsan eylemde bulunurken, bunu özgür yaptığını bir etki altında olmadığını hisseder.

- *Sosyolojik Kanıt*: Bütün kurallar ve karşılıklı anlaşmalar, insanın özgür bir varlık olduğu varsayımına dayanır.

- *Ahlaki Kanıt*: İnsanın davranışlarını belirleyen ahlaki kuralların dayanağı insanın karar özgürlüğüdür. Özgür insana emir verilir.

- *Hukuki Kanıt*: Ceza hukuku, insanın yaptığı bir davranışın sorumluluğunu taşıdığı ilkesinden hareket eder. Özgür insan sorumlu tutulur.

Determinizm: Kişi ahlaki eylemde bulunurken özgür değildir. Çünkü farkında olmadan birey karar verirken çeşitli dış faktörlerin etkisinde kalmaktadır.

- *Psikolojik Kanıt*: İnsan bilinçaltındaki etkenlerin farkında değildir.

- *Sosyolojik Kanıt*: Birey davranışta bulunurken, içinde yaşadığı toplumun kurallarını göz önünde bulundurur.

- *Ahlaki Kanıt*: Ahlaki kurallar insanın kararlarını etkiler.

- *Hukuki Kanıt*: Hukuki kurallar eylemlerimizi etkiler.

Otodeterminizm: Otodeterministlere göre özgürlük bize doğanın bir armağanı değildir. İnsan özgür olarak da doğmaz. Bilgi birikimini zenginleştirerek, kişiliğini geliştirerek özgürleşir. Özgür eylemlerde bulunur. Bu da bizi şu sonuca götürür. Kişiliğini geliştirmiş olanlar, geliştirmemiş olanlardan daha özgürdür.

3. Ahlak yargılarını din ve bilimin yargılarından ayıran özellikler nelerdir?

Yargıları genel olarak gerçeklik ve değer yargıları olarak ikiye ayırabiliriz.

Gerçeklik yargıları; bilimin yargılarıdır. Deney ve gözleme dayanırlar, kesindirler. Kişiden kişiye değişmezler. Olgusaldır. (Gözlenebilir ve ölçülebilir olaylara ilişkindir.) Değer yargıları ise; gerçekle ilgili değil belli bir konu ya da olayla ilgili kişisel değerlendirmelerimizi içeren yargılardır. Kişisel değerlendirmeye dayandığı için kişiden kişiye bu değerlendirmeler değişir. Yani öznelidir. Örneğin:

Sanat : güzel - çirkin (Yaratma alanında)
Din : günah - sevap (İnanç alanında)
Ahlak : iyi - kötü (Eylem alanında) değerlendirmeler yapar.

Ahlak yargıları bilim yargılarından farklıdır. Çünkü bilimin yargıları deney ve düşünmeye dayanır. Bu nedenle kişiden kişiye değişmez. Evrensel yargılardır. Oysa ahlak yargıları değer alanına ilişkin olduğundan ve kişisel değerlendirmeyi içerdiğinden bireyden bireye farklılık gösterir. Örneğin; birine göre iyi olan diğerine göre olmayabilir. Ahlakın alanı bilimdeki gibi olgular değildir. Din ile ahlak yargıları da birbirinden farklıdır. Din dogmalara (doğruluğu deneyle sınanmadan inanılan bir takım düşüncelere) dayanır. Ahlak yargıları zaman ve koşullara bağlı olarak değişmelerine karşın din yargıları bir toplumda zaman ve koşullara göre değişmez aynı kalır. Din yargıları sorgulanamaz. Ahlak yargıları sorgulanabilir.

4. Tüm insanların benimseyebileceği ortak evrensel ahlak yasalarının olup olmadığı problemi

"Evrensel bir ahlak yasasının olup olmadığı" problemi etik'in en çok tartışılan problemlerinden birisidir. Kimi düşünürler bu soruyu olumsuz kimileride olumlu yanıtlamışlardır. Önce olumsuz yanıt verenlere değineceğiz.

a-) Evrensel Ahlak Yasasının Varlığını Reddedenler

Evrensel bir ahlak yasasının varlığını reddeden başlıca yaklaşımlar arasında haz ahlakı, fayda ahlakı, (utilitarizm), bencillik, anarşizm ile F.Nietzsche ile J.P.Sartre'in ahlak anlayışlarını sayabiliriz.

HAZ AHLAKI (Hedonizm): Kurucusu Aristippos'tur. En önemli temsilcilerinden biride Epiküros'tur.

Hedonizm (Hazcılık) evrensel ahlak yasasının varlığını reddeden ahlsal eylemin amacının mutluluk; mutluluğun koşulunu da hazda gören bir öğretilerdir.

Aristippos'a göre haz veren şeyler "iyi" haz vermeyenler "kötü"dür. Bu ikisi dışında kalanlar ise önemsizdir. Yaşamın amacında en yüksek hazza ulaşmaktır. En yüksek hazda anlık en yüksek haz duygusudur. Aristippos haz derken maddi nitelikli hazları anlar.

Epiküros'a göre ise; "hazı aramak, acıdan kaçmak yaşamın en güçlü yasasıdır." Haz en yüksek iyidir. Ancak bu haz bedensel (duyusal) bir haz olmayıp beden acılardan uzak durması ruhun sukûna kavuşması biçimindedir. Bir haz yanında acı getirirse o iyi bir haz değildir. Ayrıca Epiküros hazları bedensel ve ruhsal olarak ikiye ayırır. Epiküros'a göre bedensel hazlar kısa sürer. Ruhsal hazlar ise gelip geçici olmayan, uzun süreli hazlardır. Ona göre erdemli ve bilgili olmanın kazandıracığı ruhsal hazlar en yüksek hazlardır. Onun şu sözü bu görüşünü dile getirir. "İnsanın bir ekmeği ile suyu olunca mutlulukta Zeus'la yarışabilir."

Hedonizm ahlsal eylemin amacını haz olarak görür. Ne var ki haz duyulan şeylerde kişiden kişiye değişir. Bu nedenle hedonizm (haz ahlakı) evrensel bir ahlak yasasının varlığını reddeder.

FAYDA AHLAKI (Utilitarizm): Ahlsal eylemin amacını mutluluk olarak görür. Mutluluğu sağlayan ise faydadır. Bu görüşe göre kişiye çıkar (fayda) sağlayan iyi sağlamayan kötüdür. En önemli temsilcileri J.Bentham ve J.S.Mill'dir.

Utilitarizm (faydacılık) kişiye yararlı olanı iyi, zararlı olanı kötü olarak gören bir yaklaşımdır. Faydalı ve zararlı olmak kişiden kişiye değiştiğinden fayda ahlaki evrensel bir ahlak yasasının varlığını reddeder.

NOT: Genel olarak fayda ahlaki (utilitarizm) evrensel bir ahlak yasasına karşıdır. Fakat fayda ahlakını savunan Bentham ve Mill bu konuda (evrensel ahlak yasasının olup olmadığı) farklı düşünmektedir. Bentham ve Mill'in evrensel ahlak yasasını nasıl açıkladığını daha sonra göreceğiz.

BENCİLLİK (Egoizm): Günlük hayatta bencillik bir kişilik özelliği olarak bireyin sadece kendi çıkarını düşünerek hareket etmesi, başkalarının hak ve çıkarlarını göz ardı etmesidir.

Ahlaki anlamda ise; insanın kendi çıkarına, egosuna uygun hareket etmesinin iyi olduğunu ileri süren felsefi bir görüştür. Bu görüşe göre insan doğası gereği bencildir Kendi beni ön plandadır. Her şeyde olduğu gibi ahlakta da egemen olan çıkardır. En önemli temsilcisi T.Hobbes'tur.

Egoizmde ahlaksal ilkeler değil bireyin kendi benine, çıkarına uygun davranması önemlidir. Kişinin kendi benine, çıkarına, isteğine uygun davranış ahlaklılığın ölçütü olarak görülürse bu da kişiden kişiye değişeceği için tüm insanlar için geçerli bir ahlak yasasından söz edilemez. Ahlaksal davranış kendini koruma içgüdüsünden kaynaklanır.

ANARŞİZM (Kural Tanımazcılık): Devlet, din, ahlak v.b. kurumların insana baskı yaptığını, insanın özgürlüğünü kısıtladığını ileri süren bir görüştür. Bu görüşe göre insan bu kurumlar olmadan da yaşayabilir. Bu nedenle bu kurumların kaldırılmasını savunur. Buna göre bütün toplumsal kurumlar (ahlak, aile, din v.b.) ve değer sistemleri ile birlikte devlette yıkılması gerekli olanlar arasındadır. En önemli temsilcileri Proudhon (Prudon), Bakunin, Kropotkin ve Stirner (Ştörnır)'dır.

Anarşist ahlak anlayışı ortak toplumsal değerleri reddederek bireysel iradeyi savunur. Bu anlamda herkes için geçerli bir evrensel ahlak yasasının varlığını da reddeder.

F. NIETZCHE (Niçe): Evrensel bir ahlak yasasının varlığını reddeden Nietzsche'ye göre toplumda iki sınıf vardır. Bunlar halk sınıfı ve seçkinler sınıfıdır. Ona göre halk sınıfı sürü durumundadır. Din ve gündelik ahlak kuralları bu sınıf için yeterlidir. Nietzsche'ye göre halkın ahlaki sürü, köle ahlakıdır. Seçkinler sınıfına yakışan ahlak ise bencil, acımasız, iradeyi güçlendiren insan doğasına uygun olan ahlaktır. Nietzsche'ye göre bu yeni ahlak seçkinler sınıfı arasında yetiyecek "üst insan"larca konulacaktır. Filozof bu üst insanların koyacağı ahlaka "efendi ahlakı" der. Ona göre bu korkaklara ve sıradan kimselere yarayan bu köle ahlakından kurtulmanın zamanı gelmiştir. Ona göre üst insan güçlü iradenin temsilcisidir.

Nietzsche'ye göre yapılması gereken insanları ahlaktan kurtarmak ahlakla birlikte suç ve ceza kavramlarını da dünyadan çıkarmaktır. İnsan hayatının bütün değerlerini(Din, ahlak v.b.) reddettiği için Nietzsche evrensel bir ahlak yasasının da varlığını yadsır.

J.P.SARTRE: Egzistansiyalizm (Varoluşculuk) felsefesinin temsilcilerindendir. Varoluşculuk çağımız felsefe akımlarının en popüler olanlarından biridir. Varoluşcu felsefeye göre evreni toplumu anlamak için sadece bireyi onun yaşamını ele almak yeterlidir. Felsefenin konusunda varoluş ve yaşam olmalıdır. Bu nedenle felsefe varoluşun bilincine vardırma, yaşama anlam kazandırmaya yönelik olmalıdır.

Sartre'a göre insan dışında tüm varlıkların özü varoluşdan önce gelir. Örneğin tüm ağaçlar ağaç özüne, tüm geyikler geyik özüne göre varolurlar. Yalnız insanda varoluş özden önce gelir. İnsan özü doğası diye bir şey yoktur. Evrende kendi varoluşunu yaparak özünü oluşturan yalnızca insandır. Filozofa göre insan dünyaya atılmış bir varlıktır. Kendi varoluşunu tamamlayarak özünü oluşturmak durumdadır. Ona göre insan doğuştan iyi, kötü, dürüst ya da suçlu değildir. Özgürce yaptığı eylemlerle iyi, kötü gibi ahlaki değerleri oluşturur. Sartre'a göre doğuştan gelen nitelikler yoktur. İnsan bütün niteliklerini kendi yaşamında yaptığı özgür eylemlerle oluşturur. Çünkü ona göre insan her zaman karar vermek, seçmek zorundadır. Bu karar verme ve seçme sonucu nasıl bir insan olacağını belirler. Örneğin kişinin dürüst bir insan ya da hırsız olması, özgürce seçimi sonucu gerçekleşir.

Sartre'a göre insan tüm eylemlerini dolayısıyla da ahlaki eylemlerini özgür iradesiyle belirler. Bu nedenle de evrensel bir ahlak yasasını reddeder. Ahlaksal davranış ahlaki bir yasaya göre değil kişinin özgürce yaptığı bir eylemdir.

b-) Evrensel Ahlak Yasasının Varlığını Kabul Edenler:

Bazı düşünürler evrensel bir ahlak yasasının varlığını kabul ederler. Bu yasayı kabul eden düşünürler, bu yasayı belirleyen özellikler konusunda iki gruba ayrılırlar.

Bunlar; evrensel ahlak yasasını sübjektif ve objektif özelliklerin belirlediğini söyleyen filozoflardır.

2-)Evrensel Ahlak Yasasını Belirleyen Özellikler:

a-)Evrensel Ahlak Yasasını Sübjektif Özelliklerin Belirlediğini İleri Sürenler:

Bazı düşünürler evrensel bir ahlak yasasının olduğunu ve bu yasanın insanın biyolojik ve ruhsal durumundan kaynaklandığını ileri sürerler. Tanrı ya da toplum gibi insanın dışındaki objektif (tarafsız) değerlerden kaynaklanmayan bu yasa, daha çok insanın doğasıyla ve koşulları ile ilgilidir ve insanın özellikleri tarafından belirlenir yani sübjektif (öznel)dir.

Bentham ve Mill'e göre; ahlaksal eylemin amacı mutluluk, koşulu faydadır. İnsan doğası gereği acıdan kaçır, hazza yönelir, mutluluğa erişmek ister. Her zaman kendi çıkarını, faydasını düşünür. Ne var ki faydacı ahlak (utilitarizm) anlayışının kurucularından Bentham ve Mill insanın yalnızca kendi faydasını çıkarını gözeterek mutlu olamayacağını düşünürler. Çünkü bireysel mutluluğumuz toplum içerisinde yaşadığımızdan diğer insanların mutluluğuyla da ilişkilidir. Bu nedenle bireysel mutluluğumuzu diğer insanların mutluluğu ile uzlaştırmak zorundayız. Bunun yolu da yalnızca kendi faydamızı değil toplumdaki diğer insanların faydasını, çıkarını gözeterek hareket etmemizdir. Bu yolla toplumdaki diğer insanları mutlu ederek kendi mutluluğumuzu da sağlamış olacağız. Örneğin bir çocuğun mutluluğu kendisine olduğu kadar aile bireylerinin mutluluğuyla da ilişkilidir. Aile bireylerinin biri üzgün ise bu da çocuğu etkiler. Bu nedenle çocuk diğerlerinin de faydasını dolayısıyla mutluluğunu düşünmelidir. O halde Bentham ve Mill'e göre "Yalnız tek insan için değil, herkes için faydalı olan" evrensel ahlak yasası kabul edilmelidir. Görüldüğü gibi bu yasa kişiye bağımlı, kişiden kişiye değişen (sübjektif) bir yasadır.

Henri Bergson'a göre de evrensel ahlak yasası sübjektif bir yasadır. Ona göre doğru bilgide olduğu gibi, doğru eylemin ölçütü de sezgidir. İnsan neyin iyi neyin kötü olduğunu sezgi ile kavrayabilir. Örneğin boş zamanını müzik dinleyerek ya da film izleyerek geçirebilir. Ya da yardıma muhtaç bir insana yardımda edebilir. Burada bireyin tutumunu belirlemesinde yardım edecek sezgidir. Çünkü ancak sezgisi, kişinin müzik dinlemek ya da film izlemek yerine kişiye yardım etmesini söyleyebilir.

Bu nedenle Bergson'a göre "Kişinin sezgisine uyarak hareket etmesi iyi, uymayarak hareket etmesi kötüdür" Bu bir evrensel ahlak yasasıdır.

b-)Evrensel Ahlak Yasasını Objektif Özelliklerin Belirlediğini İleri Sürenler:

Bazı düşünürlere göre evrensel ahlak yasası vardır ve bu yasa insanın kendisi tarafından belirlenmez. Varlığını insanın dışında bir temelden alır. Örneğin Platon'a göre iyi ideasından, tasavvuf düşüncesinde tanrıdan alır. Yani bu yasa kaynağı itibariyle kişiye bağımlı olmayan objektif (tarafsız) bir yasadır. Objektif bir evrensel ahlak yasasını savunanlar ise; Sokrates, Platon, Farabi, Spinoza, İ. Kant'dır. Ayrıca evrensel dinler(İslamiyet, Hristiyanlık, Musevilik) ve tasavvuf düşüncesinde evrensel bir ahlak yasasını kabul etmektedir. Şimdi bunları görelim.

Platon: Platon herkes için geçerli(genel-geçer) bir bilginin varlığını nasıl "idealar kuramına" göre açıklamışsa, evrensel bir ahlak yasasının varlığını da "idealar kuramı"na göre açıklar.

Platon'a göre iki ayrı evren(nesneler ve idealar) vardır. Asıl olan idealar evrenidir. Nesneler dünyası görünüşten ibarettir. Buradaki varlıklar birer kopyadır. Platon'a göre idealar dünyasında bulunan idealar içerisinde en yücesi "iyi ideası"dır. Ona göre "iyi ideasına uygun eylem ahlaklı, uygun olmayan eylem ahlaksızdır." Bu bir evrensel ahlak yasasıdır. Görüldüğü gibi Platon ahlak yasasının kaynağını iyi ideasına bağlar. İyi ideası da insanın dışında, insana bağımlı olmayan objektif bir idea(fikir)dir. Bu nedenle de evrensel ahlak yasası objektif bir yasadır.

Farabi: Evrensel bir ahlak yasasını kabul eden ve bu yasanın objektif özellikler tarafından belirlendiğini söyleyen filozoflardan biriside Farabi'dir. Farabi'ye göre insan akli iyi ile kötüyü, yararlı ile zararlıyı, doğru ile yanlış birbirinden ayırır. Farabi'nin varlık anlayışına göre akıl ruhtan, ruh ise etkin akıldan gelir. Etkin akılda tanrısal akıldan çıktığı için iyi ile kötünün kriteri Tanrı tarafından belirlenmiştir. Kişi akla uygun davranışta bulunursa ahlaklı hareket etmiş olur. Farabi'ye göre bu bir evrensel ahlak yasasıdır. Bu yasa Tanrı tarafından belirlendiği ve kişiye bağlı olmadığı için objektif(tarafsız) bir yasadır.

B. Spinoza: Spinoza panteist bir filozoftur. Panteizm evren (doğa) ile Tanrı'nın bir (aynı şey) olduğunu söyleyen öğretilerdir. Bu görüşe göre evren (doğa) Tanrı'nın bir parçasıdır, Tanrıdır.

Spinoza'ya göre insan tutkular ve düşünce ikilemi içerisinde yaşar. Tutkular bir ruhun bulanık ve karışık yönünü oluşturur. Tutkular içerisindeki insan bir köledir. Düşünce durumunda ise özgürdür. Özgürlük erdemdir. Ahlakın amacı da insanın düşünce ile tutkularını yenmesidir. Ahlaki hayat, aklın tutkulara karşı savaşıdır, insanın tutkuların kölesi olmaktan kurtarıp, onu özgür kılmaktır.

Filozofa göre insan özgürlüğe ancak bilgi ile ulaşabilir. Bilmek, Tanrı'yı bilmek demektir. Tanrı ile doğa(evren) aynı şey olduğundan (panteizm) doğayı bilmek Tanrı'yı bilmektir. Doğa yasalarına uygun hareket etmek Tanrı'ya uygun hareket etmektir. Bu durumda ahlak yasası da

bellidir. "Doğanın (Tanrı'nın) yasalarına uygun hareket iyi, uymayan kötüdür." Bu bir evrensel yasadır ve objektiftir. Yanı kaynağını insanın dışından Tanrı'dan(doğadan) alır.

I. KANT: *Ahlak* yasasının nesnel olarak varlığını kabul eden bir filozoftur. Demokritos'tan J.Stuart Mill'e kadar uzanan ilk, orta ve yeniçağ süreci içerisinde ahlaksal eylemin amacı mutluluk olarak görülmektedir. Örneğin Demokritos, Sokrates, Aristoppos, Epiküras ilk çağda, bireyci mutluluktan söz ederken 18. yy'da Bentham ve Mill'le bireyci mutluluk yerini toplumcu mutluluğa (fayda ahlakı) bırakmıştır. Alman filozofu İ.Kant bu mutlulukçu ahlak anlayışının insanın yapı etmelerini (davranışlarını) açıklayamayacağını savunmuştur. Mutlulukçu ahlak anlayışlarını sert biçimde eleştirmiştir.

Kant'a göre ahlaksal eylemin amacı "ödev"dir. Ödev de kişinin sadece niyet olarak iyiyi istemesidir. İyi niyet aynı zamanda davranışın ahlaklı ya da ahlaklı olmadığını belirleyen ölçüttür. Kant eylemleri zorlama ya da özgürce yapılan eylemler olarak ikiye ayırır. Özgür eylemleri de ödevde uygun ve ödevden doğan eylemler olmak üzere ikiye ayırır. Kant'a göre ödevde uygun eylem tutkuların etkisiyle yapılmış eylemlerdir. Ödevden doğan eylemler ise kişinin sadece iyi niyet duygusuyla yapılmış eylemlerdir. Ahlaki eylem ödevden doğan eylemdir.

Örneğin bir kreş öğretmenin çok sorunlu bir çocuğa sabır gösterip ona anlayışlı davranmasının ahlaklı bir davranış olup olmadığını belirleyen temeldeki iyi niyettir. Eğer öğretmen kötü davranışının bir biçimde duyulacağını ve işsiz kalacağı korkusuyla böyle bir davranışta bulunmuşsa bu ödevde uygun bir eylemdir ve ahlaklı değildir. Fakat öğretmen yalnızca çocuğa kötü davranmaması gerektiğini düşünerek sadece iyi niyetle bu davranışı yapmışsa bu davranış ödevden doğan eylemdir ve ahlaklıdır. Kant'a göre koşulsuz çıkar gözetmeden yapılan eylem(ödevden doğan) ahlaklıdır. Diğer eylemler ahlaklı değildir. Bu bir evrensel yasadır.

Ahlak Yasasının Evrensel Dinlere Göre Temellendirilmesi

Evrensel dinler tam anlamıyla tek tanrılı (monoteist) dinlerdir. Tanrı öncesiz ve sonrasızdır. Evreni yoktan var eden, içindekilerin tümünü yaratandır.(İslamiyet, Hıristiyanlık, Musevilik)
Bu dinlerin kutsal kitapları, uyulması gerekli dinsel ve toplumsal kuralları içermektedir.
Evrensel dinlerde ahlak yasası Tanrı tarafından koyulmuştur. Neyin "iyi" neyin "kötü" olduğu önceden saptanmış, kutsal kitaplarında belirtilmiştir.

Tasavvuf Düşüncesinde Evrensel Ahlak Yasasının Temellendirilmesi

Tasavvuf (gizemcilik), insanın duygu ve sezgi yoluyla Tanrı'ya erişmesini ve onunla bütünleşmesini mümkün gören bir öğretilerdir. İslam tasavvufun kaynağı Kuran-ı Kerim ve hadistir.
Tasavvufta Tanrı'ya varmanın yolu akıl değil, sevgi (gönül) dir. Tanrı'ya giden "ince uzun yol" kişi kendi aşmak durumundadır. Tasavvuf düşüncesi Allah'ın "ben gizli bir hazinemi, istedim ki bilineyim" sözünün yorumlanmasıyla ortaya çıkmıştır. Buna göre Allah'ın varlık âlemini kendi özüne duyduğu aşktan dolayı oluşturduğu savunuldu. Böylece Tanrı'ya korkuyla ya da bir çıkar umarak değil, sevgiyle, aşkla, coşkuyla yaklaşmak gereği benimsendi. Sonuçta tasavvuf felsefesi bir sistem olmakla kalmadı, bir yaşam felsefesine dönüştü.

Tasavvufa gönül verenden(sofi) beklenen şunlardır: Nefse egemen olma, ahlakı güzelleştirme, dünya zenginliklerinden olabildiğince uzak durma, Allah'a yönelme ve tam bir inanç içinde onda ölümsüzleşme. Türk-İslam kültür dünyasının öde gelen mutasavvıfları şunlardır:

Mevlana, Yunus Emre ve Hacı Bektaş Veli. Bunların ahlak yasasını nasıl temellendirdiklerini görelim.

MEVLANA: Horasan bölgesinin Belh kentinde doğmuş Konya'da yaşamış ve ölmüştür. Öncelikle şu iki soruya yanıt aramıştır.

1-) Evrenin varlık nedeni nedir?

2-) İnsanın bu evrendeki yeri ve değeri nedir?

Mevlana birinci soruya vahdet-i vücud (varlığın birliği; Tanrı evrenin özü öteki canlı ve cansız varlıklar da onun belirtileridir.)inancı içinde açıklar. Ona göre Tanrının "gizli bir hazine" olmaktan çıkıp bilinmesi, iyilik ve güzelliğini göstermeyi arzulaması evrenini varlık nedenidir.

İkinci soruya gelince (insanın evrendeki yeri ve değeri) Mevlana'ya göre insan evrendeki diğer yaratıklardan üstündür. Diğer varlıklar içinde kendisine ilahi bir ruh üstlenmiş, Tanrı'nın özünü, güzellik ve iyiliğini sezebilecek tek varlık odur.

Mevlana'da ahlak yasasının temelinde Tanrı'ya duyulan sevgi(aşk) yatmaktadır. Aşk yaratılmış her varlığın Tanrı adına sevişmesidir. Buradan ahlak yasası çıkar "Yaradılan her varlığı sevmek iyi, sevmemek kötüdür."

YUNUS EMRE: Türk şairi ve düşünürüdür. Yunus'a göre tek gerçek Tanrı(Hakk)dır. Doğru bilgi Tanrı'yı tanımaktır, en yüce değer ona yönelmektir. Bunun tek yolu da sevgidir. Yunus Emre'de de yaratılan her varlığın Allah adına sevilmesi ahlak yasasıdır. Çünkü yaratılan her varlık Allah tarafından yaratılmıştır. Bu nedenle her varlıkta Allah'ın farklı bir güzelliği bulunmaktadır. (Vahdet-i vücud)

Yunus'a göre insandaki benlik insanı bencil, çıkarıcı, hırslı yapar. Onu sevgiden dolayısıyla Allah'tan uzaklaştırır. O halde beni etkisiz kılmak gerekir bunun da tek yolu sevgi(aşk)dır. Yunus'a göre sevgi ile "bencil" benlik yerine "ilahi benlik" kişiye konabilir. Bu da onu daha çok Tanrı'ya yaklaştırır.

HACI BEKTAŞ VELİ: Türk mutasavvıflarından olan Hacı Bektaş'ın benimsediği felsefi öğretisi vahdet-i vücuddur. Bu görüşe göre Tanrı'dan başka hiçbir varlık gerçek değildir. O tüm varlıkların varlık nedenidir. Hacı Bektaş'ta Tanrı'ya ulaşma üç aşamada gerçekleşir.

1-) Vahdetişühüd: Kişinin çevresinde gördüğü her şeyi Tanrı'ya açıklaması

2-) Vahdetikusüd: Bu aşamada kişi çevresinde gördüğü değişik nesnelere aynı özden geldiğini düşünür ve bunları maddesel olan tek özde birleştirir.

3-) Vahdetivücud: Bu aşamada maddesel olan evrenle ruhsal olan Tanrı'nın ikiliği ortadan kalkar. Tek varlığın eş deyişiyle Tanrı'da birleşip kaynaşırlar.

Hacı Bektaş'a göre bu aşamaya (Vahdetivücud) ulaşan kişi kâmil (olgun)insandır. Yaradanla (Hakk) yaratılanı (Halk) ayrı görmez. Bu duruma yani Hakk ile Halk'ın birliğine "aynül cem" denir. Hacı Bektaş'ta da yaradılan her varlığın Allah adına sevilmesi bir ahlak yasasıdır.

KAVRAMLAR

Erek: amaç, gaye

İstenç (irade): İstenilmiş olanı gerçekleştirmeye karar verme ve yerine getirme gücü. Ahlaksal eylem için karar verebilme yetisi.

Evdaimania: Yaşamın anlamını mutlulukta bulan farklı öğretilere verilen ortak ad.

Olgu: Gözlemlenebilir veya ölçülebilir şeylerin genel ifadesi. Örneğin yağmur bir olgudur.

Değer: Nesne ve olaylar hakkında yaptığımız olumlu ve olumsuz değerlendirmelerdir. Duygu, istek ve ihtiyaçlara bağlıdır.

Hedonizm (Hazcılık): Ahlaksal eylemin amacının haz olduğunu savunan öğretilerdir.

Utüitarizm (Faydacılık): Ahlak felsefesinde ahlaki eylemin amacının fayda, çıkar olduğunu savunan görüş.

Tasavvuf: İnsanın duygu ve sezgi yoluyla Tanrı'ya erişmesini ve onunla bütünleşmesini mümkün gören öğretilerdir.

Görelî: Bir başka şeye bağlı olan, durumdan duruma değişen.

Amoral: Ahlak dışı

Olgusal: Gözlemlenebilir veya ölçülebilir olayların genel ifadesi. Örneğin; yağmur olgusaldır. Ahlak değildir.

Epiküryen: Dünyevi hazlara aşırı düşkünlük. (Epikürcü ahlak anlayışı.)